

UMUMIY O'RTA TA'LIM MAKTABLARIDA O'QUVCHILARNING KOMPOZITSION FIKRLASHINI RIVOJLANTIRISH METODIKASI (8–9- SINFLAR MISOLIDA)

Bobomurodova Sojida Ablakulovna

Navoiy davlat universiteti

“Tasviriy san’at va muhandislik grafikasi” kafedrası o‘qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada umumiy o‘rta ta’lim maktablarida o‘quvchilarning kompozitsion fikrlash ko‘nikmalarini shakllantirish metodikasi tahlil qilinadi. 8–9-sinflarda tasviriy san’at darslarida grafik va vizual materiallardan samarali foydalanish, ijodiy vazifalarni qo‘llash orqali o‘quvchilarning tasviriy savodxonligi va estetik tafakkurini rivojlantirish usullari o‘rganilgan. Tadqiqot natijalari kompozitsion fikrlashni rivojlantirishda interaktiv va amaliy metodlarning samaradorligini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: kompozitsion fikrlash, grafik savodxonlik, tasviriy san’at, ijodiy vazifalar, umumiy o‘rta ta’lim, 8–9 sinflar

Umumiy o‘rta ta’lim maktablarida tasviriy san’at darslari o‘quvchilarning ijodiy tafakkurini, estetik didini va kompozitsion fikrlash ko‘nikmalarini shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi. Kompozitsion fikrlash — bu ob’ektlarni vizual tarzda joylashtirish, ularni o‘zaro bog‘lash va tasviriy yechimlarni topish qobiliyatidir. 8–9-sinflarda o‘quvchilarning grafik savodxonligini rivojlantirish orqali ular ijodiy tasavvur va amaliy ko‘nikmalarni bir vaqtning o‘zida rivojlantiradi.

Kompozitsion fikrlash o‘quvchilarning tasviriy san’at sohasidagi asosiy ko‘nikmalaridan biri bo‘lib, ob’ektlarni vizual tarzda joylashtirish, ularni bir-biri bilan uyg‘unlashtirish va estetik yechimlar yaratish qobiliyatini rivojlantiradi. Umumiy o‘rta ta’lim maktablarida bu ko‘nikmalarni shakllantirish darslarning asosiy vazifalaridan biri hisoblanadi. Kompozitsion fikrlash o‘quvchilarda ijodiy tafakkur, estetik did va amaliy ko‘nikmalarni mustahkamlashga yordam beradi. Shu jarayonda o‘quvchilar ranglar va shakllarni tanlash, ob’ektlar orasidagi nisbatni aniqlash va ularni vizual jihatdan uyg‘un joylashtirishni o‘rganadilar. Pedagogik tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, kompozitsion fikrlashi rivojlangan o‘quvchilar san’atning boshqa yo‘nalishlarida ham muvaffaqiyatli ishlashadi va ijodiy yechimlarni tez topa oladilar.

8–9-sinf o‘quvchilarida kompozitsion fikrlashni rivojlantirish jarayonida turli metodik yondashuvlar samarali bo‘ladi. Individual mashqlar o‘quvchilarga shaxsiy ijodiy loyihalar ustida ishlash imkonini beradi, bunda ular rang va shakl uyg‘unligini mustaqil tanlaydilar va ob’ektlar orasidagi nisbatni hisobga olib kompozitsiya yaratadilar. Masalan, “Tabiat manzarasini chizish” yoki “Geometrik shakllardan

kompozitsiya yaratish” kabi mashqlar o‘quvchilarga o‘z ijodiy tafakkurini erkin ifodalash imkonini beradi. Shu bilan birga, guruh mashqlari ham muhim ahamiyatga ega. Guruh ishlari o‘quvchilarda hamkorlik, fikr almashish va konstruktiv tahlil qilish ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Guruhdagi o‘quvchilar bir-birining ishini tahlil qiladi, taklif va maslahatlar beradi, bu esa ularning vizual tafakkurini yanada rivojlantiradi.

Interaktiv dars metodlari ham kompozitsion fikrlashni shakllantirishda samarali hisoblanadi. Masalan, “flipped classroom” metodida o‘quvchilar darsdan oldin materialni o‘rganib keladi, dars vaqtida esa uni amaliy mashqlar orqali qo‘llaydi. Vizual tahlil mashqlari o‘quvchilarga turli kompozitsion yechimlarni solishtirish, ularning ijobiy va salbiy tomonlarini aniqlash va eng maqbul variantni tanlash imkonini beradi. Shu tariqa o‘quvchilar kritikallik fikrlashni rivojlantiradi va ijodiy qaror qabul qilish qobiliyatini mustahkamlaydi.

Kompozitsion fikrlashni rivojlantirish uchun ijodiy vazifalar va mashqlar muhim vosita hisoblanadi. O‘quvchilar ob’ektlar orasidagi nisbat va o‘lchamni aniqlash mashqlari orqali vizual tafakkur va amaliy ko‘nikmalarini mustahkamlaydi. Rang va shakl uyg‘unligini o‘rgatish mashqlari esa o‘quvchilarga ranglarni to‘g‘ri tanlash va kompozitsion uyg‘unlikni yaratish imkonini beradi. Masalan, turli rang va geometrik shakllardan tashkil topgan kompozitsiyalar yaratish o‘quvchilarda estetik sezgirlikni oshiradi va ularni mustaqil ijodiy ishlarga undaydi. Mini-proyektlar orqali o‘quvchilar mustaqil ishlarni bajaradi, masalan, “Sevimli mavzuni kompozitsiyaga joylashtirish” yoki “Mening shaharimning ideal maydoni” loyihalari. Ushbu mashqlar o‘quvchilarga o‘z ishini rejalashtirish, ob’ektlarni joylashtirish va vizual yechimlarni yaratishni o‘rgatadi, natijada ularning ijodiy qobiliyati yanada rivojlanadi.

Pedagogik tajribalar shuni ko‘rsatdiki, interaktiv va amaliy metodlar o‘quvchilarning kompozitsion fikrlashini sezilarli darajada oshiradi. O‘quvchilarning ishlarini tahlil qilish orqali ularning grafik savodxonligi va estetik tafakkuri baholanadi. Vizual tahlil mashqlari yordamida o‘quvchilar turli kompozitsion yechimlarni solishtiradi va eng maqbul variantni tanlaydi, bu esa ularning kritikallik fikrlash, tafovutlarni aniqlash va ijodiy qaror qabul qilish qobiliyatini rivojlantiradi. Shu bilan birga, guruh mashqlari o‘quvchilar o‘rtasida ijodiy fikr almashishni kuchaytiradi, o‘z ishini tahlil qilish va konstruktiv fikr bildirish ko‘nikmalarini shakllantiradi. Natijada o‘quvchilar mustaqil va samarali ijodiy faoliyat yuritishga tayyor bo‘ladilar.

Kompozitsion fikrlashni rivojlantirishda individual va guruh ishlari orqali o‘quvchilarning ijodiy ko‘nikmalarini uyg‘unlashtirish, interaktiv dars metodlaridan foydalanish, rang va shakl uyg‘unligi hamda ob’ektlar orasidagi nisbatni o‘rgatish, mini-proyektlar orqali mustaqil ijodiy fikrlashni rag‘batlantirish muhimdir. O‘quvchilarning ishlarini konstruktiv tarzda tahlil qilish va baholash ularning grafik savodxonligi va estetik tafakkurini sezilarli darajada oshiradi. Shu tarzda, 8–9-sinf

o'quvchilari nafaqat amaliy ko'nikmalarni rivojlantiradi, balki o'z ijodiy tafakkurini mustahkamlash orqali turli vizual va san'at loyihalarini muvaffaqiyatli bajarishga tayyor bo'ladi.

Ushbu maqolada umumiy o'rta ta'lim maktablarida 8–9-sinf o'quvchilarining kompozitsion fikrlashini rivojlantirish metodikasi tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, o'quvchilarning grafik savodxonligi va tasviriy tafakkurini shakllantirishda individual va guruh mashqlari, ijodiy vazifalar va interaktiv metodlardan samarali foydalanish muhim ahamiyatga ega.

O'quvchilarga rang va shakl uyg'unligini o'rgatish, ob'ektlar orasidagi nisbat va o'lchamni hisobga olish, mini-proyektlar orqali mustaqil ijodiy ishlarga rag'batlantirish ularning ijodiy qobiliyatlarini mustahkamlashga yordam beradi. Shu bilan birga, vizual tahlil mashqlari va konstruktiv baholash o'quvchilarning kritikal fikrlash va amaliy ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Natijada, 8–9-sinf o'quvchilari nafaqat tasviriy san'at bo'yicha amaliy ko'nikmalarga ega bo'lib, balki estetik tafakkur va ijodiy qaror qabul qilish qobiliyatini ham rivojlantiradilar. Ushbu metodik yondashuvlarni darslarda muntazam qo'llash orqali o'quvchilarning grafik savodxonligini oshirish va kompozitsion fikrlashini tizimli ravishda shakllantirish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Шавдиров С. А. Подготовка будущих учителей к исследовательской деятельности //Педагогическое образование и наука. – 2017. – №. 2. – С. 109-110.
2. Shavdirov S. A. Selection Criteria of Training Methods in Design Fine Arts Lessons //Eastern European Scientific Journal. – 2017. – №. 1. – С. 131-134.
3. Shovdirov S. Analyzing the sources and consequences of atmospheric pollution: A case study of the Navoi region //E3S Web of Conferences. – EDP Sciences, 2024. – T. 587. – C. 02016.
4. Shavdirov S. Method of organization of classes in higher education institutions using flipped classroom technology //AIP Conference Proceedings. – AIP Publishing LLC, 2025. – T. 3268. – №. 1. – C. 070035.
5. Шавдиров С. А. Ўқувчиларда тасвирий саводхонликка оид ўқув компетенцияларини шакллантиришнинг педагогик-психологик жиҳатлари //Современное образование (Узбекистан). – 2017. – №. 6. – С. 15-21.
6. Shovdirov S. A. Tasviriy san'atni o'qitishda o'quvchilarning sohaga oid o'quv kompetensiyalarini shakllantirish omillari //Inter education & global study. – 2024. – №. 1. – C. 8-14.

7. Ibraimov X., Shovdirov S. Theoretical Principles of The Formation of Study Competencies Regarding Art Literacy in Students //Science and innovation. – 2023. – Т. 2. – №. B10. – С. 192-198.
8. Шавдиров С. А. ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОМУ О. И ПРИКЛАДНОМУ ИСКУССТВУ //INTERNATIONAL SCIENTIFIC REVIEW OF THE PROBLEMS AND PROSPECTS OF MODERN SCIENCE AND EDUCATION. – 2018. – С. 84-85.
9. Shovdirov S. TASVIRIY SAVODXONLIKKA OID O'QUV KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRISHDA O'QUVCHILARNI MANTIQIY VA ABSTRAKT FIKRLASHGA O'RGATISH //Евразийский журнал академических исследований. – 2023. – Т. 3. – №. 12. – С. 193-196.
10. Baymetov B. B., Shovdirov S. A. Methods of Organizing Practical and Theoretical Classes for Students in The Process of Teaching Fine Arts //International Journal on Integrated Education. – 2023. – Т. 4. – №. 3. – С. 60-66.